

LIBRIS

We know
books

O. NIMIGEAN

*p tlkmnd alba
ai btn d POWER*

POEME ALESE DE

BOGDAN
CREȚU

Fotografii de DAN CIUPUREANU

CARTIER

Despre fotograf

DAN CIUPUREANU (n. 1983, Craiova). Volume de poezie: *Efectul calmantelor*, Editura Vinea, 2014, premiul pentru debut al revistei „Tiuk!”; *Liderul grupei mici de la grădinița de stat nr. 2*, Editura Tracus Arte, 2015, nominalizare la premiile „Artgothica”; *Les jeux paralympiques*, Édition „Edilivre” (Franța), 2016 (trad. Carina Nedov); *Smoker’s Swan Song*, Editura Tracus Arte, 2018. Romane: *Omar și diavolii*, Editura Polirom, 2017, nominalizare la „Tânărul prozator al anului 2017”, în cadrul „Galei Tinerilor Scriitori”; *Biroul de Întrebări Ridicole*, Editura Polirom, 2019. Regizează o serie de scurtmetraje. *La danse, O tragedie, Les émigrants* sînt selecționate la festivaluri din România, Spania și Italia. „Premiul publicului” la „Miami Independent Film Festival” cu scurtmetrajul *Le murmure*, 2022; „Premiul jurului” la un festival din Siria, cu *Je rêve dans les couleurs de mes pensées*, 2022. Fotografii în reviste din România, Brazilia și SUA. S-a clasat în 2019 în „Top 30% fotografi ai lumii” și „Top 7% fotografie individuală”, iar în 2023 a ocupat locul șapte mondial la secția „Fotografie conceptuală”. A participat, în 2023 cu fotografie la expoziții din Barcelona, Tel Aviv, Berlin, New York, Bangkok. Numeroase premii în rețeaua profesionistă de curatori „iX”. Locuiește în Franța.

Cuprins

Despre autor	7
Despre autorul ediției	9
O. Nimigean: poezia apocalipsei. Când patria devine trup și trupul devine patrie	11
[(O să țipi. O să te zbați. O să strigi că nu.)]	44
[A te transforma în gândac e aproape nobil...]	80
[(Peste poienița druidică pășește Elsa Schiaparelli, spectrală, cu un pantof pe cap.)]	100
[Să crișc, să crăp, pe brîncă să m-aburc...]	138
[Molidul, templul, șapte sute de minore verzi.]	144
[„L-aș chema pentru blow-up-uri cu capete de insectă.”]	172
[Despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se vorbească.]	190
[(Norii noctilucenti. Luna-coelacanth, peste colibele acoperite cu solzi.)]	202
[Albastrul ultramarin Yves Klein.]	112
Despre fotograf	254

A publicat următoarele volume: *Arpegii critice. Explorări în critica și eseistica actuale*, Editura Timpul, 2005; *Matei Vișniec – un optzecist atipic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005; *Lecturi actuale. Pagini despre literatura română contemporană*. Editura Timpul, 2006; *Utopia negativă în literatura română*, Editura Cartea Românească, 2008; *Inorogul la Porțile Orientului. Bestiarul lui Dimitrie Cantemir*, Editura Institutul European, 2013 (ed. a II-a, revizuită, Editura Cartier, 2021); *Iluziile literaturii și deziluziile criticii. Noi coduri de lectură, între estetic și ideologic*, Editura Contemporanul, 2015; *Viață și text. Biobibliografie Marin Mincu* (în colaborare cu George Popescu), Editura Paralela 45, Pitești, 2017.

Romane: *Cornul Inorogului*, Editura Polirom, 2021; *Nichita. Poetul ca și soldatul*, Editura Polirom, 2022.

Coautor la *Dicționarul general al literaturii române*, Coordonator general: Eugen Simion, ediția a II-a revizuită, adăugită și adusă la zi, Editura Muzeul Literaturii Române, 2016-2022, și la *Enciclopedia literaturii române vechi*, Editura Muzeul Literaturii Române, 2018.

De asemenea, coautor al lucrărilor *La Bible dans les littératures du monde*, sous la direction de Sylvie Parizet, Éditions du Cerf, Paris, 2016; *Romanian Literature as World Literature*, coord. Mircea Martin, Christian Moraru, Andrei Terian, New York, Bloomsbury Academic, 2018; *La vie de l'esprit en Europe centrale et orientale depuis 1945 – Dictionnaire encyclopédique*, sous la direction de Chantal Delsol et Joanna Nowicki, Éditions du Cerf, Paris, 2021; *Theory in the «Post» Era. A Vocabulary for the 21st-Century Conceptual Commons*, coord. Christian Moraru, Andrei Terian, Alexandru Matei, Bloomsbury Academic, 2021.

A îngrijit și prefațat antologii de Marin Mincu, Cezar Ivănescu, Mihai Ursachi, Ioanid Romanescu, Grigore Vieru, Emil Brumar, Mariana Codruț.

O. Nimigean: poezia apocalipsei. Când patria devine trup și trupul devine patrie

Ovidiu Nimigean e mai mult decât un scriitor important al ultimelor decenii. Tartor (că „președinte” parcă nu-l prinde) al „Clubului 8”, mentor al multora dintre scriitorii care s-au lansat, la Iași, dar nu numai, în ultimii 30 de ani, a îngrijit antologii, a prefațat ori a recomandat cărți, a susținut autori ignorați de critică, a intervenit atunci când a socotit că se comit nedreptăți. Cine-i va redescoperi publicistica va constata că O. Nimigean, cel din *Rădăcina de bucsau* ori din *O ureche de om pe o spinare de șoarece*, e același dintotdeauna. Și că există o coerență a întregii sale opere, nu numai tematică, ci și una mai de adâncime, care ține de atitudine, de asumarea statutului de scriitor, de reacția față de temele cetății. Firește, nu-l poți confirma în toate ideile, opțiunile, judecățile sale, dar nu ai cum să nu-i admiri verticalitatea, demnitatea, spiritul de mușchetar al eticii. Îl prindea bine Nichita Danilov, într-un eseu de la începutul anilor 1990: „incomod de la ochelari și până la călcăie. Incomod din toate punctele de orbire. Un mutant printre mutanți”¹. Între Ovidiu Nimigean și confracții săi care au intrat în scenă după 1990, principa-

1 Nichita Danilov, *Apocalipsa de hârtie*, Editura Institutul European, Iași, 1993, p. 111.

la deosebire, dincolo de specificul literaturii fiecăruia, este și asumarea până la sânge a propriei opinii. Ideea fixă că scriitorul nu are dreptul să tacă atunci când sesizează nedreptatea. Or, asta presupune riscuri. Și, din pricina asta, O. Nimigean a fost de la bun început și, în mare măsură, a și rămas încă un paria al sistemului nostru cultural. Încă de la primele sale apariții publice, a fost un intelectual intratabil, pentru care adevărul există. Nu un radical însă, ba dimpotrivă: un inamic al radicalismului, de orice fel; și nu un scriitor bine plasat, care-și adaptează convingerile la interese, cum sunt atâția, ci chiar un marginal. Marginal ca strategie, nu ca eșec al impunerii. Mă gândesc și la faptul că publicarea volumului de debut, *Scrieri alese*, în 1992, într-un tiraj de 50 de exemplare, cu prețul exorbitant de 1.000.000 lei, ținea de tactica de a-și alege periferia drept mediu privilegiat din care se poate rosti adevărul. Dar O. Nimigean este un mare incomod nu numai ca polemist redutabil, ci și ca scriitor. Literatura lui, indiferent de gen, reciclează toate convențiile posibile și imposibile, pentru a le suspenda și dizolva prompt, atunci când vocea sa inconfundabilă se face auzită. Respinge, dintotdeauna, orice formă de lingușire a cititorului; e, aș spune, unul dintre cei mai exigenți scriitori contemporani, căruia, ca cititor, trebuie să-i faci față.

„ucideți-mă acum vă îndemn hai ucideți-mă”

O. Nimigean este, încă de la prima carte, *Scrieri alese*, un poet „post-apocaliptic”. În loc să-și exprime efuziunile de tinerețe, în loc să-și extragă poezia din entuziasm și optimism, în loc să vadă cum viața i se așază cuminte la picioare, el e un poet al unei lumi aflate în disoluție. Pentru el, de la primele versuri la ultimele proze, sfârșitul nu amenință, sfârșitul e în toi. Sfârșit după sfârșit după sfârșit – în cercuri concentrice. Și mereu, „o nouă ultimă zi” care se repetă muzical, obsesiv, apăsător. Întâi –

comunismul. Apăsarea. Frica. Scârba. Lașitatea. Neputința. Fragilitatea. Lipsa de orizont. Și poezia, mică-mică. Cât o sabie de lemn. Nu se poate lupta cu ea, dar gestul rezistenței e posibil. Ba chiar obligatoriu. Apoi postcomunismul, cu deziluziile lui. De aici, acea „profundă neîncredere în poezie (și în cuvânt în general)”², pe care o observa Romulus Bucur. Cauza nu este însă conștiința postmodernistă că totul a fost scris. E mult mai grav: conștiința că scrisul a devenit inutil, că el nu poate schimba lumea, că nu poate aboli răul politic. Că nu poate salva nimic. Poezia mai poate înregistra eșecul. Neputința. Ori se poate plasa în marginea sistemului, prin histrionism. Revolta, câtă mai e, are conștiința că e benignă. Că nu poate dinamita sistemul. E, de fapt, insurgența unui autor interzis. A unui scriitor *underground*.

Primul volum al lui O. Nimigean, care apare în 1992, cu titlul amar-autoironic, *Scrieri alese*, a zăcut doi ani în sertarele editurii Junimea. Literatură de sertar de cea mai bună calitate. Insurgentă ca mesaj, ca atitudine, poezia aceasta nu avea cum să fie publicată înainte de 1990. Nu e o poezie esopică, așa cum e de multe ori aceea a optzeciștilor. Nu aluzia, nu apropoul, nu codificarea livrescă excesivă, nu jocul metatextual o definesc, chiar dacă toate aceste ingrediente fac parte din recuzita autorului. Se fixează încă din aceste texte un tip de plasare critică față de sistem, care, cu nuanțe, cu adaptări la context, va deveni modul specific de raportare a lui O. Nimigean, prin intermediul literaturii, la diferitele provocări politice, etice, ideologice ale epocii postcomuniste. De la prima carte la cea mai recentă (*O ureche de om pe o spinare de șoarece*, dar,

2 Romulus Bucur, *Poezii optzeciști (și nu numai) în anii '90*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000, p. 149.

de fapt, până la romanul încă inedit, *O nouă ultimă zi*) literatura lui este o reacție la diferitele stereotipii, limbaje de lemn, germenii de extremism. Și o căutare labirintică a modului de a-și păstra identitatea. În primul rând, cea existențială. Altfel spus, conservarea caracterului. Care, după Nietzsche, e reacția-tip a individului, indiferent de provocare.

Foarte tânărul poet O. Nimigean, ieșit nu doar obosit, ci, așa spune, cu o înțelepciune care-l predispune la consolare activă, e un sceptic care-și ascunde sensibilitatea ori chiar deznădejdea apelând la trucuri. El nu scrie ca să schimbe lumea, e lămurit, asta nu se poate, ci ca să o îndure, ca să-i reziste, ca să o arate așa cum e. Creează un spectacol exacerbat al formei sub protecția căreia își exercită scepticismul. E, în esență, un pesimist exuberant, energic. Cam ca Cioran. Acesta este rostul replierilor frecvente din poezia lui, al încercării unor formule atât de diferite între ele, al testării unor registre și partituri, a unor stiluri care par a crea o polifonie deconcertantă. Fondul textelor este însă același, transmis prin tonalități diferite: revolta e posibilă, dar neputincioasă; poezia e necesară, dar nu salvează nimic. Melancolia răzbate prin rețeaua, oricât de deasă, a ludicului.

plouă ca în versuri
de atâtea ori
deci spune-le deci
că ai vrea deci să mori

ca o lacrimă de copil
o tristețe s-a lăsat deci pură
deci o melancolie poetică
îți formează deci un rictus la gură

dar greierele hei greierele
căci fără greiere nu se poate
îl pui să țâraie de sub pat
sau din cercevelele geamurilor crăpate

apoi scrisoarea înlăcrimată
și dilema frânghie sau cartuș
în prealabil însă că tot plouă
poți ieși la un duș

societatea umanitaristă
nu-și va face deci o mea culpa îndurerată
știe ea prea bine că cu toată ploaia
conveniențele șabloanelor și cacofoniile
un cadavru e un deget care arată

deci plouă ca în versuri
de atâtea ori
și deci spune-le
că ai vrea deci să mori

„Deci”-ul parazitar nu poate acoperi nevroza reală. Poetul resimte constrângerile clișeului poetic, dar nu alege soluția parodiei. În orice caz, reușește să creeze, manipulând locurile comune, o senzație de apăsare, de strivire a eului. Plouă „ca în versuri” – nimic nou, nimic special. Dar dorința de moarte e autentică. Moartea nu e stereotip. Nici atunci când șablonul liric e dublat de sloganul politic („societatea umanitaristă”). Sinuciderea e, de fapt, revolta ultim(ativ)ă, singura care mai poate

transmite proporțiile tragice ale unei lumi care nu mai are salvare. Da, „un cadavru e un deget care arată”. Asta, firește, dacă e cineva care să privească în direcția indicată.

Prin urmare, sinuciderea ar fi mai eficientă decât poezia. O revoltă asumată până la capăt. Până una-alta însă, ea e numai pusă pe listă ca soluție, într-un text care, deși bifează scamatorii antipoetice, e o poezie. Neîncrederea în poezie rămâne însă consistentă. Poezia nu e o armă. E o biată sabie de lemn.

n-am nici o armă poezia
e o sabie de lemn și eu
știu asta

cum adică n-ai nici o armă
ai o sabie de lemn

Un simulacru. O jucărie. Dar tot e mai mult decât nimic. Tot poate ajuta la asumarea unei atitudini de revoltă. Chiar ridicolă. Uneori, revoltele par și chiar sunt ridicole. Și ce?

Tineretea nu mai e vârsta aurorală, momentul-cheie al demarajului plin de încredere. E mai curând un final. Un capăt de drum. Un alt poem, intitulat tot *drojdie*, trebuie citit (cred) ca replică la celebra baladă a lui Mircea Dinescu, *Sunt tânăr, doamnă*. Cu aproape două decenii în urmă, în 1971, când a debutat autorul *Elegiilor de când eram mai tânăr*, optimismul era posibil. În limitele unui sistem obtuz, dar care arăta semne de deschidere, un poet abia ieșit din adolescență își găsea rostul. Credea că mai poate schimba lumea, împrumutându-i din candoarea lui. La O. Nimigean însă, un deceniu și ceva mai târziu, candoarea nu mai e suficientă. Numai înainte de adaptare, înainte de a intra în sistem, de a avea ce pierde, protestul e încă posibil:

să scriu repede cât mai sunt tânăr
cât îmi mai pot permite să fiu furios și radical
cât încă disprețuiesc unghiul de nouăzeci de grade
cât încă miros ca o sfidare *les fleurs du mal*

mi-e sufletul o cartă de reforme (pst)
lovesc în zei și râd copilărește
să scriu repede cât mai sunt tânăr
cât măseaua de minte n-a început a crește

E un clișeu în propaganda epocii: „tineretul” patriei, „UTC-iștii de azi, comuniștii de mâine”, „viitorul patriei” etc. Tineretea e, ca în orice dictatură, instituționalizată, reconstruită ideologic. Cenaclul *Flacăra* n-a fost, în esență, altceva decât o tentativă (în mare parte reușită) de a cataliza ideologic „generația în blugi”, oferindu-i în doze homeopate firimituri de libertate și posibilitatea de a se exprima sau mai degrabă de a se lăsa exprimată într-un cadru reglementat. În opoziție cu această situație oficială, la O. Nimigean tânărul poet se propune ca jertfă, trimițând subtil la ideologizarea excesivă, în linie ceaușisto-naționalisto-protocronistă, a miturilor fondatoare:

ucideți-mă acum vă îndemn hai ucideți-mă
aveți nevoie de un mit frumos
mă puteți îngropa e spre binele vostru
unde va pe argeș în jos

camuflată sub ziare doamne câtă țară
câți eroi de serviciu momiți cu tinichele
cineva coboară din an în an la zile festive
trăgându-ne părintește de bretele

domnilor sunt o valoare unică irepetabilă
în numele unei singure vieți refuz obligația de a fi fericit
am dreptul să deșțelenesc singur o siberie
(„și încă cum” zâmbește cineva)

explicit

Nu e o poezie „anticomunistă” și atât. E pur și simplu un spasm, o insurgență la adresa oricărei forme de complicitate cu răul. „Obligația de a fi fericit” e conivență. Cinismul regimului nu poate fi relativizat decât de marginali. Ipostaza poetului tânăr în primele cărți ale lui O. Nimigean, păstrată și în celelalte, e aceea a perifericului. A celui care se plasează, cu toate riscurile, împotriva sistemului. Or, această situație și-a păstrat-o autorul până azi. În ultima vreme, mai puțin publicistic (era un polemist redutabil în anii 1990-2000), dar prin cărțile sale. Înaintea unor douămiiști precum Marius Ianuș, Dan Sociu ori T.S. Khasis, O. Nimigean a conturat modelul poetului situat în zona limitrofă a societății. Gesticulația sa e a unui Diogene cinicul contemporan, care adoptă o distanță critică față de orice pol de putere. Prin temperament, O. Nimigean e un intelectual intransigent, care are nevoie de un punct de rezistență ca să se desfășoare. În primele sale cărți de poezie cultivă deschis pamfletul, satira, șarja. Poezia lui are o densă fibră etică. Dar totul vine dintr-o deziluzie, din sentimentul apăsător al unui „timp dezvrăjit”, cum spune Mihaela Ursa³. Unul care nu se mai lasă corijat, ci numai sancționat.

„acum patria a rămas în urmă/ iar trupul meu a rămas în patrie”

Există, mai pregnant în primele două volume de poezie, dar și ulterior, o supratemă a patriei. În anii '80-'90, alegerea unui astfel de obiect al meditației poetice este de la sine polemică. E un fel de poezie „post-

3 Mihaela Ursa, *Un exercițiu de imblânzire*, prefață la vol. O. Nimigean, *nu-ți garantează nimeni nimic*, Casa de editură Max Blecher, București, 2014, p. 8.

patriotică”⁴, dar nu, cum s-a tot repetat, în sensul exersării unui discurs într-o etapă în care „literatura patriotică” s-a devalorizat, ci în logica poeziei post-apocaliptice a lui O. Nimigean: *patria nu mai există*. A rămas numai fantoșa ei. Mai târziu, „fantoșa ovidiu nimigean își caută un loc în patrie”. Numai că aceasta s-a dizolvat. Singura legătură cu ea mai este nostalgia. Patria nu mai e un teritoriu, ci o realitate interiorizată. O amintire de care nu se poate scăpa. O nevoie organică. Și, în cele din urmă, un nucleu ori un principiu identitar. De la loc al nașterii și mai ales al copilăriei, accesibilă ulterior numai prin reverie și candoare, la spectacol grotesc; de la fatalitate care obligă la ripostă, la cloacă ținută sub observație de la distanță. În ultimă instanță, patria devine o realitate dematerializată, fie un refugiu, fie o fantasmă a celui tot mai însingurat. Și, pe măsură ce este tot mai hărțuită ideologic de noile structuri geo-politice, cu noile tipuri de identități fluide propuse și impuse, ajunge să fie înlocuită cu ultimul istm identitar, trupul. Și astfel securitatea unui loc propriu (sacru?) e înlocuită de singura certitudine rămasă: luciditatea morții. Acesta este traseul identitar care dă coerență poeziei lui O. Nimigean: de la patria concretă, de la origini, la eul comunitar (reacția vituperantă, pamfletară, justițiară din primele cărți aparține unui rol social al scriitorului) și, în cele din urmă, la retragerea la ceea ce în *nanoboza*, dar mai ales în *O ureche de om pe o spinare de șoarece* ori în *O nouă ultimă zi* va deveni realitatea ultimă, somatică: trupul prin care se moare.

Departele sau aproapele devin repere relative. Întreaga poezie a lui O. Nimigean este o construcție polifonică a acestei deveniri. Tocmai de aceea versatilitatea stilistică, diversitatea formulelor și încărcătura livrescă a poeziei în care s-au blocat mulți comentatori mi se par metode de *captatio*, de variație, nu adevărate mize. Dincolo de toate, există o coerență în primul rând tematică a cărților de poezie ale lui O. Nimigean, ca,

4 *Idem*, p. 9.

de altfel, a întregii lui opere. E o căutare de sine, o șlefuire de sine, o construcție identitară prin scris. Poate de aceea, și *nanoboza*, volumul care iese din pântecul marelui său roman, *Rădăcina de bucsau*, alege soluția literalității, a confruntării tranșante cu realitatea ultimă: aceea a morții. Între obsesia „patriei”, între „răul de România” din primele două volume (care va deveni o temă importantă în poezia care-și asumă critica socială în anii 2000) și situația fără ieșire a „exilului” e o legătură directă. Nu numai de viață, ci și de scris. Din patrie se mai poate fugi. Există iluzia unei salvări. Din „exil” nu mai e scăpare. Cel puțin nu mai există un „afară”. Există numai imersiunea către interior.

Între patria din *Scrieri alese* și „poienuța druidică” din *nanoboza* drumul nu e deloc lipsit de șicane. Ca un fel de presimțire, în tinerețe, autorul a scris un poem care-l are în prim-plan pe Ovidiu (*pietre albastre pe malul mării la tomis*). Patria nu poate fi înțeleasă decât din afara ei. Printr-o distanță inițial imaginară, spirituală, ulterior fizică.

Dar să pornesc de la ceea ce este vizibil. Dinspre structura mare (patria) spre microstructurile intimității.

În volumul *O ureche de om pe o spinare de șoarece*, există nenumărate aforisme amare ale scriitorului care-și trăiește nu un exil propriu-zis (oricum, nu unul politic), ci îndepărtarea, deteritorializarea⁵. În schimb,

5 În aceeași carte de cotitură, poetul își nuancează (am)plasarea sa de scriitor în felul următor: „Așadar, nu exil, ci rezidență, repliere, «delocalizare». Deși sunt tizul exilatului de la Tomis, condiția mea e ilustrată mai degrabă de Horațiu, și nu atât în celebrele versuri «Cerul îl schimbă deasupra, nu sufletul, marea trecând-o.», cât în săltăreața satiră în care recunoaște că are umori schimbătoare: când se află la țară visează la Roma, când se întoarce la Roma vrea aerul proaspăt de la țară. Bine, eu nu sunt atât de capricios, nu (mai) doresc în mod deosebit nici una, nici alta,

de acolo, de la distanță, hibebe țării se văd mai limpede și dor mai tare. Țin să decupez câteva pasaje din cea mai recentă carte a scriitorului, înainte de a comenta recurența temei încă din volumul de debut, tocmai pentru că, dacă urmărim acest fir roșu, întreaga operă a lui O. Nimigean își arată o coerență ideatică rară printre contemporani.

„Patria. Înainte dădea bine s-o lingi. Cu bale. Acum dă bine s-o scuipi.”

„O țară de țară. Țeară, țarină, terra. O țatară. O țățărană. O papatrie. O mamatrie. O țelină. O pârlăogă. O moșie. Un baronat. Un ducat. Un regat. Un stat. O republică. Un cămin. O casă. O acasă.”

„Nu o țară, o cămăruță. Nu o cămăruță, trupul. Nu trupul, limba.”

La început, în *Scrieri alese*, care recuperează, cu excepția unei *coda*, poemele scrise înainte de căderea comunismului, patria este o realitate politică împinsă în grotesc. Uneori abia semnalizată prin sugestii fine („o bucurie înspăimântată”):

ajungi unde nu mai există semn
doar ape și – pe țărături – scoici
doar ape pustii ape ape
ape pustii cu pești și vapoare

țin doar să subliniez de ce mi se pare impropriu a numi «exil» faptul că îmi petrec o parte din timp în Franța. De fapt, în postistorie, când tocmai suferim – fără să ne dăm seama!... – o mutație antropologică radicală, exilul clasic își pierde sensul odată cu matricile identitare. Și nici din specie nu poți să-ți dai demisia, vorba lui Cioran, deși te indispen metamorfozele ei bizaroide. Unde să te mai exilezi, așadar? Ți rămâne, cât mai ai energie să-l păstrezi, bunul exil interior, ca replică la alienarea cotidiană. O alveolă. O geodă. Unde ești totodată foarte acasă și foarte străin. (Dar asta n-are de-a face cu localizarea geografică.)”